

הכנעה, הבדלה, המתקה

ובזה יובן "לך לך מארצה וממולדתך ומבית אביך", שיתרחק מן ג' בתינות הנ"ל הכנעה הבדלה והמתקה שפאר מורי זלה"ה, פי מצד ארציות ועכירות החומר והקליפות נמשך גסות הרוח, לך הזירו "לך לך מארצה" ויבוא להכנעה, "וממולדתך" שהוא תרח עובד עבודה זרה שרש הקליפות ויש פח האב בבו, כמו שכתב הראב"ד בספר יצירה פי פח הבנאי בבנין, ולך צריך הבדלה להפריש ולהבדיל הקליפות שמצד האב המולידו, "ומבית אביך" שהיה בחרן כמו שכתוב "וימת תרח בחרן" ודרשו רז"ל "עד אברהם היה חרון אף של מקום", שהוא דין וגבורה, ואברהם בתינת חסד ומתיק הדין שרש החסד שיש בגבורה והדין שהוא, כמו שכתוב במקום אחר בשם מורי זלה"ה איך למתוק הדין בשורשו [1].

התפתחות הפרצופים

אחד מיסודות תורת הבעל שם טוב הוא סדר עבודת ה' בשלבים "הכנעה, הבדלה, המתקה". בביאור הבא נתרגם אותו למושגים הבסיסיים ביותר של תורת הקבלה והחסידות – עשר הספירות. כידוע, עשר הספירות משתלשלות ומתגלות בנפש האדם כעשרה כחות, שבחלוקה רוחבית מדורגות כקומות המושכל, המורגש והמוטבע. ובפרט: חכמה בינה ודעת (חב"ד) מהוות את קומת המושכל; חסד גבורה ותפארת את קומת המורגש; נצח הוד יסוד את קומת המוטבע.

כך היא התמונה העולה מקבלת הרמ"ק – קבלת ממד ההשתלשלות – בשילוב מינוחי הראשונים. אכן, בסוד קבלת האריז"ל – קבלת ממד ההתלבשות – מתפתחת כל חלוקת רוחב והופכת להיות פרצוף, בעל שיעור קומה שלם של עשר ספירות. כלומר, שלש ספירות מוטבע (נה"י) הופכות להיות פרצוף שלם, בעל עשר ספירות משלו, אך בכולן ניכרת הטבעית-אוטומאטית; שלש ספירות המורגש (חג"ת) הופכות להיות פרצוף בוגר יותר, בו ניכרת הנטיה הרגשית; שלש ספירות המושכל (חב"ד) הופכות להיות פרצוף בוגר ובשל בו שולטת הנטיה השכלית. היחס בין הפרצופים הוא יחס של גדילה והמעבר ביניהם הוא שלב בהתפתחותם.

הכלל חשוב בהתפתחות הוא, שהיא אינה ניכרת. בימינו ניתן לצלם התפתחות של צמח ולצמצם אותו כך שניתן יהיה לעקוב אחריו בכמה דקות, אבל ה' לא רוצה שכך תתנהל המציאות. הצפיה בהתפתחות מכחישה, כביכול, את מעשה הקב"ה, ולכן מסובב ה' שכל דבר יתפתח באופן שאי אפשר יהיה להבחין בו. הדבר מוכר כקטן, ופתאום הדבר מתגלה לנו גדול.

גדילה והתפתחות הם ברכה^[2], וחז"ל אומרים כי "אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין", שתבואה מתברכת ומתגדלת דוקא מאליה. כאשר אדם אוכל מעט האוכל מתגדל, מתרבה ו"מתברך במעיו". כך גם בטבע, עיקר הגדילה נעשית בלילה, כאשר האדם ישן, כפי שכל סוד הזווג ויצירת הולד על פי ההלכה הוא בחושך, כאשר אין אפשרות ראייה^[3].

בשפה גאומטרית: כל גידול והתפתחות הוא בחינת אלכסון, קרן זווית. אם אתה מוגדר כעת 2 אתה למעשה מגדיר אוטומטית רבוע של 2, וממילא את אפשרות התפתחותו לכדי אלכסון. כלומר, מכל מצב נתון ניתן להתפתח עד אלכסון אותו המצב.

שלבי התבגרות

בלשון האריז"ל נקרא כל שלב ו'פרצוף' בשם משלו: פרצוף הספירות נה"י נקרא 'עיבור', פרצוף הספירות נה"י נקרא 'יניקה', פרצוף הספירות נה"י נקרא 'מוחין'. לאחר שנשלם תהליך התפתחות אחד של 'עבור, יניקה, מוחין' חוזרים שוב לעיבור שני, ושוב מתחיל הסדר מחזש.

נפרט: פרצוף העיבור, פרצוף נה"י, הוא מצב בו מתכופף ונכלל כל שיעור הקומה המלא בתוך הנצח ההוד והיסוד שבו, כמו עובר, שראשו וגופו כפופים ומקופלים בתוך רגליו. בלשון ספר הזהר: "תלת גו תלת" או "תלת כלילן בתלת". בשלב זה אין העובר צריך לדאוג למאומה. את צרכיו כולם הוא מקבל מאמו, אפילו ללא צורך לבקש אותם. אצל אדם בוגר מזוהה תודעה זו עם קיבעונו להרגליו. לאחר מכן, כאשר יוצא הולד לאויר העולם, הוא נעשה יונק. כעת הוא נעשה מודע לצרכיו ואף מביע זאת בקולי קולות, אף שאינו עושה דבר מעבר לכך. התודעה הנפשית בשלב ה'יניקה' היא תלות גמורה במשפיע תוך יצירת מערכת יחסים רגשית עמו, וממילא בתודעת אדם בוגר מדובר על מנטאליות רגשית וילדותית חזקה. בשלב הבא מגיע הילד לגדלות

ובגרות, ואזי הוא שואף לעצמאות, תוך נטילת אחריות לחייו. בשלב זה, שלב בשלות ה'מוחין', משתמש הוא בעיקר בתודעתו התבונית.

שלשת השלבים "עבור, יניקה, מוחין" מכוונים כנגד סדר העבודה "הכנעה, הבדלה, המתקה". עיבור הוא שלב הכיוון, שלב בו הולד "חש" ושותק, והכרה במצב ארצי [4] זה מביאה את האדם לידי הכנעה [כדלקמן], והבנה כי עליו לעזוב את הרגליו הרעים. היניקה הוא שלב זיהוי הילד והבדלתו את אישיותו וכוחותיו כעומדים בפני עצמם, אך בעיקר מביעה את התלות הילדותית [5] באם המשפיעה. בשלב זה על האדם לקום ולעזוב את המדות הטבעיות – תכונות הנפש – השליליות. המתקה באה כאשר האדם בגר ונעמד בכוחות עצמו [6].

זו ההקבלה בכללות [7], אלא שכעת יוסבר עיקרון זה בדרך פרט. כלומר, כיצד באים לידי ביטוי "הכנעה, הבדלה, המתקה" בכל אחד משלשת שלבי ההתפתחות, ומהו השוני בינו כל אחד לבין האחרים.

פרצוף העיבור

נתחיל את ההסבר מלמטה, מפרצוף העיבור: מהו עיבור בנפש? זהו מצב בו אין אפילו את רגש הקטנות, וכל הפעילות היא רק באופן מכאני. האדם מקיים מצות רק באופן של "מצות אנשים מלומדה", כמו מכונה. אכן, פרצוף העיבור הינו בעל ראש, לב ושאר אברים, אלא שכולם נכללים בתוך רגליו. רגלי כל פרצוף הן הספירות נצה-הוד-יסוד שבו, וממילא פרצוף הנה"י הוא מצב נפשי שכולו רגלים. רגל לשון הרגל, והכוונה היא לחיים שכל פעולתם הם רק מתוך הרגל והתנהגות מוטבעת, שהכלל השולט בהם הוא "הרגל נעשה טבע". תודעה זו יכולה להיות גם אצל אדם בן שבעים שנה, שכל מה שנשאר אצלו הוא שמירת סדר יומו: מתי יקום בבוקר, מתי יאכל ארוחת צהרים וכו', ויתכן שדוקא בגיל מבוגר יחזור אדם למצב של עיבור. כמובן, מנטאליות של 'עיבור' יכולה להיות גם בקדושה: האדם קם בבוקר ומתפלל כך וכך זמן, לומד כך וכך זמן וכו'.

להבדיל, בפסיכולוגיה היום ישנה שיטה הגורסת שכל מהות האדם נכללת בצורות ההתנהגות שלו (behave), והיא זו הקובעת את הרגשותיו ומחשבותיו. זו פסיכולוגיה של עיבור, שעוד לא יצאה מהבטן. זו מנטאליות

של עובר שעדיין לא נולד, שעוד לא בגדר אדם, ובתור השקפה היא לגמרי לא אנושית[8]. גם להלכה נפסק, שאין בהריגת עובר איסור "לא תרצה", אף שהדבר נאסר בתכלית.

אחד החידושים העיקריים של הבעל שם טוב ותורת החסידות הוא, שבכל מצב ומצב יכול היהודי לתפוס את עצמו, להבחין שכעת הוא נמצא במצב של קטנות, והכרת המחלה היא כבר חצי תרופה. גם בקטנות המוחין ישנה הכרה, וממילא יש גם עבודת ה' המתאימה לאותו מצב. תורת הקבלה פונה לאנשים המצויים במדרגות גבוהות, אבל החסידות, לעומתה, באה ממקום יותר גבוה, מהעצמות ממש, ולכן היא נותנת כלים שעל ידם ניתנת אפשרות להכיר אלקות גם במצבים הנמוכים ביותר. אינך מרמה את עצמך. "איזהו חכם? המכיר את מקומו", ואפילו בפרצוף הקטנות, פרצוף נה"י, קיימים לפי ערך כל שלשת שלבי העבודה – "הכנעה, הבדלה, המתקה".

סדר העבודה בקטנות העיבור הוא כך:

הוד מלשון וידוי – להודות באמת ולהתודות על חטא. החטא הוא החטאה של המטרה, וכאן הכוונה היא להודאה באמיתות מצבך העגום. ככל שאדם מצוי במצב נמוך יותר כך מתבקש שתחלת עבודתו תהיה פשוט להכיר בעובדה. האדם מסתכל בראי ורואה באיזה מצב הוא נמצא, שבעצם עוד לא נולד, שהוא בסך הכל עובר, ומיד נשבר לרסיסים דקים. על פי פשט, הספירה שיש בה הכנעה יותר מכל ספירה אחרת היא ספירת ההוד, והכנעה זו היא בעצם "תשובה תתאה", תשובה על חטא.

כעת, לאחר שהאדם מודה על האמת ומתודה עליה, עליו לקום ולפעול – לשנות את דרכיו. הרגלי האדם מהווים עבורו מכשול בדרך, מניעה ועיכוב

להתקדמותו. הם משעבדים וכובלים אותו שלא לעשות יותר מעבר להרגליו. אין לך מניעה ומכשול גדולים מהם, ואפילו כאשר מדובר על הרגלים של קדושה, ולכן לאחר הכניעה מהכרת המצב, על האדם לגלות בנפש כח חזק שישבור את אותן הגבלות. זהו תפקידה של ספירת הנצח.

נצח הוא כח התגברות על מניעות בתחום העשייה, מתוך בטחון בה', ושימוש בו מהווה את שלב ה"הבדלה" בעת הקטנות. הוא גורם לטוב שבו לנצח את הרע שבו. הטוב הוא כח ההליכה "מחיל אל חיל", כח ששייך לספירת הנצח, והוא זה המנצח את הרע. הבדלה היא כח לצאת, להיבדל ולהשתחרר מדבר שכובל אותי, והנצח הוא הכח להתגבר על כבלי ההרגל.

המצב המתוקן עבור אדם שמצוי בתודעת הרגל של פרצוף המוטבע הוא לרסן ולנתב את ההרגל לכיוון של השפעה [לדוגמה: שליח של הרבי]. המתקה היא הרגשת הטוב האלקי האמיתי, והמתקה במצב של קטנות היא מהתמסרות להשפעת טוב, ולא בהכרח מתוך רגש של 'טבע הטוב להטיב'. ספירת היסוד נקראת "אות ברית קדש"^[9], וכאן זו הקדשת האדם את גופו ואת חייו להשפעה. בלשון החסידות נקראת הקדשה זו "הסכם חזק בלב". גם במדרגה הכי נמוכה של התפתחות רוחנית בעבודת ה' ניתן להקדיש את החיים לעשיית דברים טובים, ובכך להשיג הישגים גדולים יותר מאשר הצדיקים הכי גדולים.

נדגים את התהליך לשם המחשה: אדם מחפש מקצוע והולך ללשכת העבודה, שם עושים לו מבחן ומגלים שהוא אינו מוכשר לשום מקצוע. תגובתו תהיה שבר, וזו דוגמה לשלב ה"הכנעה". אחר כך מגיע מישהו שמגלה פטנט חדש לרפוי, והוא מגלה אצל אותו אדם כוחות של מעשה למרות מוגבלויותיו. בכך הוא מנצח את המוגבלות, וזו דוגמה לשלב ה"הבדלה". מתוך אותה תגלית חדשה על עצמו, מגלה האדם שיש לו בעצם שטח פעולה נרחב בו הוא מסוגל להיות משפיע. זו תגלית של תכלית חייו, והיא דוגמה לשלב ה"המתקה".

פרצוף היניקה

פרצוף היניקה, פרצוף החג"ת, מקביל בהתפתחות האדם לגיל הילדות, שגלוי המדות בו תופס את המקום המרכזי באישיותו. על כן, המדה העיקרית הבולטת בשלב זה היא מדת ההתפארות האישית. גם כאן עלולים בני אדם להישאר במנטאליות של ילד עד גיל מאה ועשרים, ולא לצאת מגדר פרצוף

היניקה. מהו הסימן לכך? תכונת ההתפארות[10]. עיקר סימן הילדות הוא מדת ההתפארות, היא 'ציפור הנפש' שלו, וברגע שאדם מרגיש אותה זהו הסימן המובהק לכך שכעת הוא ילד, שהוא מונח בתודעה של פרצוף יניקה, ועליו להכניע אותה.

עיקר וראשית עבודת האדם המצוי במצב זה הוא הכנעת ההתפארות. כיצד? על ידי פעולה הפוכה – לפאר את הקב"ה [כך מביא הבעל שם טוב בכמה מקומות[11]]. בספר התניא מוסבר[12], שעיקר מדת התפארת הוא להכיר מתוך התבוננות את תפארת גדולתו של הקב"ה. אמנם, התבוננות היא פעולה שכלית, ועל כן היא שייכת בעיקרה לפרצוף הגדלות, אבל כאן מדובר על התבוננות מסוג אחר. מושא ההתבוננות המבוגרת עוסק בבטול העולמות לה', ואילו מושא ההתבוננות השייכת לילד הוא הפאר והיפי והגדולות של ה' בתוך העולם – "לך הוי' הגדלה והגבורה והתפארת וכו'"[13]. ככל שהילד שבאדם מכיר בגדולת ה' כך הוא מפאר ומשבח אותו, ובכך ניתן לו הכח להכניע את התפארותו האישית[14].

ביתר פרוט: התפארות היא התפעלות לב האדם לנוכח הצלחותיו. חויה זו עלולה לבוא גם כתוצאה מהשגים שבקדושה. על חויה שלילית זו נדרש הפסוק "לא יחפץ כסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו". האדם אינו מתפאר בכבוד ה', ב"תבונה", אלא מהרגשתו בו, ואת ההתפארות הזו עליו להכניע. הדרך להכנעתה היא במסירת הכבוד וההתפעלות הנכרכת בו לה' – 'כל הכבוד לה' שנתן לי את החויה הזו. ברגע שיש לאדם אהבה לה' נלוית לה גם הרגשת ישות של "יש מי שאוהב". כך, תוך כדי אהבת ה', הוא עלול יכול לפול לגאווה. לכן, יחד עם הרגשת החויה העצומה של האהבה, יש לאדם תודעה כללית של 'כל הכבוד לקב"ה'. בלשונו של רבי נחמן: "להרבות בכבוד שמים ולמעט בכבוד עצמו". זו ההכנעה במדת התפארת.

נשים לב להבדל בין הכנעת שלב היניקה להכנעת שלב העיבור. בפרצוף העיבור ההכנעה היא מגלוי מצב הבייש והמוגבל בו נמצא האדם. הוא מגלה עד כמה הוא משועבד להרגליו ושקוע בכל הבאי העולם הזה, "עלמא דשקרא", וכיצד אין לו טפת שחרור אמיתי מהם. עם כל למוד התורה שלי וכל המעשים הטובים שלי – הוא לא למעלה. ברגע שהאדם נוכח לדעת זאת באמת ובתמים – הוא נשבר לגמרי. לעומת זאת, ההכנעה בפרצוף היניקה היא עבודה

תמידית שלא להחזיק טובה לעצמו ולא להתפאר. כאן ההכנעה הפוכה, כי לאדם 'הולך' טוב, הוא 'על הגובה'. יש לו במה להתפאר, וממילא יש לו מה למסור לה'.

המדה הבאה, שגם היא תופסת מקום נכבד באישיות הילד, היא מדת הגבורה באופן של קנאות. זהו סימן נוסף למנטאליות של מוחזין דקטנות, והוא ניכר הן ביחס האדם לחברו והן ביחס האדם למקום. תקונה של מדת הקנאות הוא בבירורה. כלומר, להפנות ולנתב אותה אל האמת, להתרגל לדון כל דבר על פי על פי דין אמת לאמיתו, כדרכה של תורה. על פסיקת ההלכה, שתפקידה להבדיל בין טהור לטמא, אומרים חז"ל את הביטוי "יקוב הדין את ההר". מדת הדין מגדירה ואומרת עד דין, עד כאן ולא יותר. מדת החסד היא הנטייה "לפנים משורת הדין", ואילו הדין הוא שורת הדין עצמה. הקנאות להלכה היא בירור מדת הדין, ושלב זה הוא ה"הבדלה" של פרצוף היניקה [15].

המדה האחרונה של שלב הינקות היא מדת החסד, אותה על האדם להמתיק. לילד קטן שופע חסד מטבעו ואוהב לתת, ואת התכונה הזו שבו עלינו לטפח ולפתח, ולא לדכא.

נסכם את התהליך:

בפרצוף היניקה שולטות באדם המדות – חסד גבורה ותפארת – ולכל אחת מהן תקון שונה. אחת מהן צריך להכניע, את השניה צריך לברר ואת השלישית לפתח. את מדת ההתפארות שבילדות צריך להכניע, את מדת הדין והקנאות צריך לברר, שיהיה דין אמת, ואת מדת החסד הטובה צריך לפתח.

פרצוף המוחזין

בפרצוף חב"ד יהיה סדר העבודה כך:

כאן יש כבר חידוש, והוא בעבודת ה"הכנעה". היא בטול בעצם. עיקר ההבדל בינו ובין פרצופי הקטנות (חג"ת נה"י) הוא קיומה של הרגשת הישות, וכתוצאה מכך אופי ההכנעה הוא של עבודה מאומצת מלמטה למעלה. לעומת זאת, בשלב גדלות המוחין באה ההכנעה בדרך ממילא, מלמעלה למטה. ההברקה מאירה על השכל וכתוצאה מכך האדם מתבטל. זוהי הרמה הגבוהה ביותר של הכנעה בנפש. בטול זה אינו 'בטול היש', כמו בשני הפרצופים הראשונים, אלא הוא 'בטול במציאות'. ובפרט: 'בטול היש' של פרצוף העיבור הוא הרגשת השפלות כתוצאה מהכרת המצב האישי; 'בטול היש' של פרצוף היניקה מתיחס להתפעלות מהחזיונות והאורות המתגלים לאדם, ופעולתה היא מסירתם לה'. לעומת שני אלו, ההכנעה בפרצוף המוחין היא תוצאה מבטול בעצם, 'בטול במציאות', וממילא היא היחידה הניצבת בקו הימין.

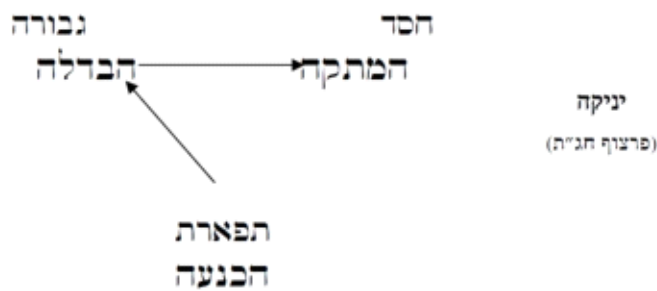
מקומה של עבודת ה"הבדלה" בפרצוף המוחין הוא בקו האמצע, בספירת הדעת. כידוע, ספירת הדעת ממוקמת בין החכמה והבינה ולמטה מהן, כציור הניקוד סגול, אלא שכאן מדובר על שרשה שלמעלה משניהם, כציור הסגולתא של טעמי המקרא. זוהי 'דעת עליון', המיחדת חכמה ובינה. הבדלה היא כח של התקשרות הדעת, וכאשר מתקשר האדם אל דבר מסוים הוא נבדל מכל שאר הדברים שבעולם ומעמידם מחוץ לתמונה. זו פעולת רכוז אמיתי. הפכה של הדעת הוא היסח הדעת, וממילא כאשר אדם יודע משהו היטב הוא ברגע זה בשיא ותכלית היסח הדעת מדברים אחרים [16]. אם כן, עבודת ה"הבדלה" בפרצוף המוחין היא התקשרות והתחברות הנשמה בתקיעת המחשבה, בחוזק ובהתמדה, בענייני אלקות.

שלב ההמתקה הוא, כאמור, הרגשת הטוב האלקי. לפיכך, בפרצוף המוחין

תהיה ה"המתקה" מגלוי העונג האלקי באופן מיושב ומורגש. מקור העונג הוא בספירת הכתר, וכאשר מגיחה ממנו הברקה בחכמה – נעלם אותו עונג. העונג אמנם נמשך דרך החכמה, אך המשכה זו היא בתכלית ההעלם, ועל כך נאמר "פנימיות אבא פנימיות עתיק". לעומת זאת, כאשר ההשגה מתישבת בכלי הבינה [דְעֶרְקֶעֶר, באידיש] היא מציפה את הנפש בהרגשת שמחה – "אם הבנים שמחה" – וכאן כבר מורגש התענוג. על כך נאמר כי עיקר "גלוי עתיקא – באמא" [17].

נסכם את סדר השלבים בשלשת הפרצופים:

ניתן להבחין, כי בכל פרצוף עולה עבודת ההכנעה מן השמאל אל הימין –

מספירת ההוד בפרצוף העיבור אל ספירת התפארת בפרצוף היניקה, ומשם אל ספירת החכמה בפרצוף המוחין. קו ימין הוא קו ההשפעה, קו של גלוי אור, ועל כן נעה ההכנעה ממיעוט גלוי אור אל ריבוי. ההכנעה הראשונה חסרת כל גלוי. להיפך, ההכרה בה היא במצבי כרחוק מאור בתכלית הריחוק, ועל כן ההכנעה בה נצבת בצד שמאל. בפרצוף היניקה נמצאת ההכנעה בקו האמצע, שכן יש בה גלוי של אור, אלא שהאדם צריך להשגיח על עצמו ולהכניע את ההפעלות ממנו. לעומתם, בפרצוף המוחין גלוי האור הגדול ביותר הוא זה הפועל בנפש את ההכנעה, ועל כן היא ממוקמת בראש קו ימין[1.18].

ניתן להבחין בכך כאשר מתבוננים בכיווני החיצים שבציור: כיוון העבודה בפרצוף המוחין הוא מלמעלה למטה, כאשר תכלית העבודה היא להמשיך ולהמחיש את אור הכתר הנעלם – מחכמה לבינה, דרך ובאמצעות דעת עליון. תכלית העבודה בפרצוף היניקה הוא להגיע אל המדה הכי טובה, אל עצם הטוב שבלב, ולטפח אותה, ולכן כיוון החיצים מבטא תנועה של עליה מלמטה. העבודה בפרצוף העיבור היא להסתובב ולהגיע אל תכלית המעשה הרצוי, בתור צדיק המעניק ונותן צדקה[19].

הכנעה בממד חדש

כאשר מתבוננים בכיוונים מלמטה מבחינים בעוד תופעה חשובה: באותו המקום בו נגמר השלב הקודם ומגיע למיצויו, משם מתחילה העבודה החדשה בשלב הבא. הסדר בשלב העיבור הוא משמאל לימין ולאמצע [יסוד], ואילו בשלב היניקה עומדת נקודת ההכנעה ההתחלתית באמצע [תפארת], במקום ההמתקה של השלב הקודם. כך גם בשלב הבא: בפרצוף המוחין עומדת ההכנעה בימין [חכמה], במקום בו עמדה ההמתקה של הפרצוף הקודם [חסד].

משמעות הדבר, שכל מה שבגדר המתקה בשלב ראשון הופך להיות הכנעה בסדר העבודה הבא, מובא בפירוש אך בקצרה[20] בסיום דברי הבעל שם טוב, בפסקה בה מוסברת עבודת "הכנעה, הבדלה, המתקה". בתחלת הפסקה מוסבר, כי שלשת השלבים נלמדים משלשת התארים למקום אותו צריך לעזוב אברהם אבינו כאשר יעלה לארץ ישראל – "מארצך", "ממולדתך", "מבית אביך". לאחר הסבר שלשת השלבים מובא המשפט הבא:

ואחר המתקה אז תשיג בחינת "הארץ אשר אראך", והבן.

"ארצך" היתה ההתחלה, בשלב הכנעה, ולאחר שעוברים את כל שלשת השלבים חוזרים שוב "אל הארץ", אל ארץ הקודש. על כל הצדיקים הגדולים שעלו לארץ, כמו ר' מנחם מנדל מויטבסק ור' אברהם דב מאווריטש (הבת עין), כתוב שברגע שהגיעו אליה נפלו ממדרגתם הרוחנית, וחזרו למצב של הכנעה. בחוץ לארץ היו במצב של המתקה, בדרגה של צדיק הממתיק דינים, בגלל ששם הגיעו לשלמות עבודתם, אבל ברגע שהגיעו לארץ איבדו את אותה שלמות.

לאמיתו של דבר אין זו נפילה, אלא שביחס להמתקה הקודמת לה זכו הגיעו כעת להכנעה גבוהה יותר. על תופעה זו נקראה ארץ ישראל "ארץ אוכלת יושבה". הרבי מאווריטש עצמו דורש בספרו [21], כי לכזות להכרה בכך ש"טובה הארץ מאד מאד" מגיעים בזכות ההכנעה של "מאד מאד הוי שפל רוח", שהיא הכנעה חדשה לגמרי, במדרגה אחרת לגמרי.

כך גם אצלנו בצירור: בכל פעם שיש המתקה במדרגה נמוכה משם מתחילה ההכנעה במדרגה הבאה. אם נמשיך על פי הגיון זה, נגיע לאחר ההמתקה שבבינה אל הכנעה חדשה בצד שמאל – כמו בשלב העיבור – בפרצוף גבוה יותר. כיוון הסיבוב נשמר בכל השלבים משמאל לימין [כתנועת סיבוב ידו של הרבי בעת ניצוחו על השירה] – "כל פניותיך יהיו לימין". ראשית התנועה, משמאל לימין, מספיקה לנו כדי להגדיר את התנועה עד אין סוף, עד מעלה-מעלה. אם רואים את העליה בשלשה ממדים מבחינים שזו עליה ספיראלית.

העבודה בחלוקת אורך

עד כאן זיהינו את שלבי "הכנעה, הבדלה, המתקה" בכל אחד מפרצופי המושכל, המורגש והמוטבע בנפרד. כלומר, כיצד היא עבודת האדם בעוד שולטת בו תודעת עובר, תודעת יונק או תודעת בוגר. היתה זו חלוקה רוחבית. אכן, האדם, כדמות שלמה ובוגרת, כולל בתוכו את כל שלשת הפרצופים בעת ובעונה אחת, ועל כן ניתן להעמיק את ההתבוננות על סמך התמונה המלאה העולה מכך. כעת ניתן לזהות "הכנעה, הבדלה, המתקה" גם בחלוקת אורך.

חלוקת אורך פירושה חלוקה לשלשה קוים – ימין, שמאל ואמצע. קו ימין כולל את הספירות חכמה-חסד-נצח (חח"נ); קו שמאל את הספירות בינה-

גבורה-הוד (בג"ה); קו אמצע את הספירות דעת-תפארת-יסוד (דת"י). משמעותה הפנימית של חלוקה נקבעת על פי כיוון זרימת הקוים. קו ימין הוא קו השפעה, ולפיכך כיוון זרימתו הוא מלמעלה למטה; קו שמאל הוא קו הקבלה, וזרימתו עולה מלמטה כלפי מעלה; קו האמצע מהווה ממוצע השנים הקיצוניים, ובכך מאחד ומחבר ביניהם, ולפיכך כיוון זרימתו משולב – עולה ויורד כאחד. בלשון החסידות: קו ימין הוא מיסוד המים, היורדים בטבעם ממקום גבוה לנמוך; קו שמאל מיסוד האש, העולה בלהבותיה כלפי מעלה; קו האמצע מיסוד הרוח, שפעמים עולה ופעמים יורדת.

סקירה מהירה בתמונה שלנו מצביעה על כך, שכל אחד משלשת הקוים כולל בתוכו גם "הכנעה", גם ה"הבדלה" וגם "המתקה", אלא שבכל אחד מהם הסדר שונה. בקו שמאל נשמר הסדר המוכר "הכנעה, הבדלה, המתקה", והוא עולה בקו ישר מלמטה למעלה – "הכנעה" בהוד, "הבדלה" בגבורה ו"המתקה" בבינה. לעומתו, בשני הקוים ימין ואמצע הסדר לא נשמר: בקו ימין עומדת "הכנעה" בראשו [חכמה], "הבדלה" בסופו [נצח] ו"המתקה" באמצעו [חסד], ואילו בקו האמצע מתחילה "הכנעה" מהאמצע [תפארת], "הבדלה" עולה לראשו [דעת] ו"המתקה" יורדת אל סופו [יסוד].

להבנת התמונה והעבודה העולה מהסדרים החדשים שזוהו בה, עלינו להכיר את יותר את אופיים של שלשת הקוים. חז"ל אומרים שהעולם עומד על שלשה דברים "על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים". קו ימין הוא קו גמילות החסדים, כפשוטו, וטבע החסד הוא להשפיע מלמעלה כלפי מטה. קו שמאל הוא קו העבודה, הכולל את עבודת הקרבנות בזמן שבית המקדש קיים ואת עבודת התפלה בעת חורבנו. גם הקרבת קרבן וגם התפלה הן פעולות של העלאה – בקרבן נשרף הבשר הגשמי, עולה עם האש ומעלה בכך ריח ניחוח לה', ואילו תפלה אמיתית פועלת על האדם שבירה לרוחו הבהמית ושפיכת לבו בגעגועים "נכח פני א-דני". קו האמצע הוא קו התורה, שיש בה העלאה והמשכה גם יחד.

עליה, ירידה ועליה, עליה וירידה

כאמור, הסדר הפשוט ביותר של "הכנעה, הבדלה, המתקה" הוא עלית קו השמאל. בחלוקה פנימית בתוך עם ישראל משתייך קו שמאל ללויים, שעבודתם בקול רעש גדול מתוארת בפסוק "ועבד הלוי הוא". [22] "הוא"

היינו לשון נסתר, והכוונה שעבודת הלוי היא השאיפה לצאת מכבלי המציאות הגלויה, ולעלות ולהתכלל בנסתר. שיאה של עבודת התפלה בגדלות הוא בהגעה ל"המתקה" שבבינה, להרגשת העונג שבה[1.23]

הסדר המפתיע יותר הוא זה של קו ימין. קו ימין מתאפיין בדרך כלל בתנועה של ירידה והשפעה בקו ישר ורציף, מלמעלה כלפי מטה, ואילו כאן עולה תמונה שונה. כאן אכן מתחילה "הכנעה" מלמעלה, מהבטול שבפנימיות החכמה, אבל משם מדלגת ה"הבדלה" עד לסופו של הקו, עד להשפעה שבספירת היסוד. לאחר מכן עולה ה"המתקה" חזרה כלפי מעלה, אל תקון ההתפארות שבספירת התפארת.

תנועה מסוג זה נקראת בלשון הקבלה "מטי ולא מטי", נוגע ואינו נוגע. מקור הבטוי הוא בתיאור אופי ההארה ממנה מתהווה עולם העקודים, הניסיון הראשון להאצלת עולם האצילות המתוקן. לעשר הספירות בעולם העקודים יש רק כלי אחד, בו עקודים כל עשרת האורות, ולפיכך הוא אינו מסוגל להכיל אותם. כתוצאה מכך מסתלקים האורות וחוזרים לשרשם. ניסיון יציאת האורות, מתוך מטרה לחזור אל הכלים ולהאיר בתוכם, נקרא "מטי". חזרתם לאחר חוסר ההצלחה נקראת "לא מטי".

דוקא תנועת "מטי ולא מטי" מבטאת ביתר עומק את אופיו של קו ימין, קו ההשפעה[24]. קו ימין יוצא מהמקום הגבוה ביותר ומסמן לעצמו את המטרה – המקום הנמוך ביותר. זו תנועת ה"מטי" שלו, שאצלנו היא גלוי ההברקה בחכמה. משם יוצאת ההברקה ויורדת כלפי מטה על מנת לממש אותה בשטח באמצעות כח היישום שבנצח. לדוגמה: אצל אדם הרוצה לגמול חסד, מתגלה קודם הברקת הרעיון, אבל אחר כך הוא צריך לגלות בעצמו כחות של ישום, שבלעדיהם ישאר עקר ולא יוכל לעשות שום דבר. אכן, קו ימין הוא קו גמילות החסד, ומשום כך תכליתו הוא גלוי חסד, ועל כן תכלית ה"המתקה" אצלו באה לידי מימוש דוקא בגילוי החסד ו"טבע הטוב להטיב" שבלב. הדגש בקו ההשפעה הוא רצון המשפיע להעניק ולהשפיע ללא גבול, יותר מאשר הדאגה למימושו בפועל ולהתקבלותו בכי-טוב בכלי המקבל [תכונה ששייכת יותר לספירת היסוד, וכדלקמן].

גם קו האמצע נע בתנועה כפולה, כקו ימין, אלא שהפעם היא בכיוון הפוך – קודם תנועת עליה ואחריה ירידה. ציר תנועה זה מכונה "רצוא ושוב". תנועת

"רצוא" היא שאיפת התחתון לעלות ולהתכלל בשרשו, כתנועת קו שמאל, ואילו תנועת "שוב" היא חזרתו מטה להשפיע.

כאמור, קו זה נקרא עמוד התורה[25], ולפיכך סדר העבודה "הכנעה, הבדלה, המתקה" מתאר את עבודת למוד התורה. אין התפארות יותר גדולה מאשר התפארות בתורה, ולכן עיקר ה"הכנעה" היא ביחס להתפארות זו. לאחר הקדמה זו מסוגל האדם להעמיק בתורה, ואזי הוא עוסק בבירור כח הדעת. הוא מסגל לעצמו 'דעת תורה'[26]. תכלית התורה היא השפעה, ועל שם כך היא נקראת "תורת חסד" – השפעת והפצת תורה מטה-מטה – ותכלית זו מתגלה דוקא בספירת היסוד[27].

מה ההבדל בין החסד הפשוט שבקו ימין לבין החסד שבתורה? מוסבר בחסידות[28] שישנם שני סוגי אנשים: יש מי שעיקר התענוג אצלו הוא מהיותו משפיע, ויש מי שעיקר התענוג אצלו הוא שהתקבלות החסד בפנימיות המקבל. לגביו, כל עוד לא התקבל השפע בכלי המקבל הוא עדיין אינו בא על סיפוקו. זהו ההבדל בין ספירת החסד לספירת היסוד: בספירת החסד עיקר הרצון והתענוג בא מעצם ההשפעה, מגלוי "טבע הטוב להטיב" של המשפיע, ואילו בספירת היסוד עיקר הרצון והתענוג בא מכניסת האור הפנימי והעצמי אצל המקבל. ללא זה, נשאר היסוד מתוסכל, וההשפעה הופכת להיות "זרע לבטלה".

זהו ההבדל בין השפעת חסד רגילה לבין השפעה של תורה. סדר העבודה בקו התורה אמנם מתחיל מהכנעת ההתפארות ומעליה לדעת-תורה, אבל בסופו הוא חייב לרדת עד למטה, עד ליסוד. לעומת זאת, קו ימין מתחיל מירידה, אבל לאחר מכן הוא נעצר ועולה בחזרה. מדוע? כי את השפעת קו ימין מלווה כל העת פחד מהענקה למי שאינו ראוי לכך, פחד ממה שמכונה בקבלה 'יניקת החיצונים'. פחד זה נובע מכך שעיקר המאמץ מושקע בעצם ההשפעה, ולא בקליטתה, ולכן חייב קו ימין בסופו של דבר לשמור על איזון, ולחזור ולעלות. התכלית לגביו היא התעצמות עם טבעו הטוב. לעומת זאת, בקו התורה הדגש הוא על כך שהדבר יתקבל ויתגשם, ומכיוון שהכוונה בו היא מלכתחילה שונה הוא מסוגל לרדת מטה-מטה ללא כל פחד. פעולת הולדה היא המשכת העצם – עצם האב אל בנו אחריו – והתורה היא כח ממשי של הולדה נשמות קדושות למטה, בעולם הגשמי. לכן עיקר ה"המתקה" בקו האמצע הוא למטה, בספירת

היסוד[29].

אם כך, מניתוח צירי האורך במבנה שלנו עולה תיאור עבודת ה' במצב של גדלות. על פי ההסבר הראשון היו "הכנעה, הבדלה, המתקה" שלשה שלבים שונים של התפתחות – 'עיבור, יניקה, מוחין'. כעת, כאשר אנו מסבירים אותם על פי סידורם בצורה אנכית, הם הופכים לשלשה קוי עבודה בגדלות. למשל: "המתקה" שביסוד היתה בסדר הראשון היתה של עובר, אבל על פי הסדר האחרון היא המתקה בגדלות, המתקה של תורה.

בכל המבנה המפורט שסקרנו חסר פרט אחד חשוב – מלכות. אכן, השפלות של ספירת המלכות היא יחידה הקובעת ברכה לעצמה, ובלשון החסידות היא מכונה "שפלות בעצם"[30]. בכל זאת, העבודה הקרובה ביותר אליה היא ההכנעה שבהוד. פרצוף העיבור, ביחס לפרצופי היניקה והגדלות שמעליו, הוא כנגד הכנעה, ולפיכך ההוד שבו הוא בבחינת "הכנעה שבהכנעה"[31].

* * *

נמצאנו למדים שבכל מקום קיים הסוד של "הכנעה, הבדלה, המתקה" בצורה מיוחדת לפי ענינו – הוא בכל והכל בו. סוד זה הוא הכלל הגדול בהבנת התורה כולה, תורת הנגלה ותורת הנסתר, וכן בקיום התורה והמצות כולן כרצונו יתברך באמת.

דחית ישמעאל ונשירת עשו

דוגמה לתנועת "מטי ולא מטי" של קו ימין ניתן לראות בחיי אברהם אבינו, שהצטיין במדת האהבה וההשפעה, ובכל זאת יצא ממנו פסולת – "לו ישמעאל יחיה לפניך". ירידת קו ימין עלולה לרדת עד לקליפות ממש ולתת להן יניקה, ומשם כך העליה המאזנת של "לא מטי" מוכרחת על מנת לשמור עליו. לעומת זאת, לקו שמאל משמש דוגמה יצחק אבינו, שלו אין כלל פסולת מצד עצמו, כי תנועתו עליה בלבד. אמנם, גם מקו שמאל יש יציאה של פסולת, כיציאת עשו מיצחק, אבל יציאה זו אינה ישירה אלא בגדר נפילה ונשירה מן הצד.

נרחיב: כתוב, שישמעאל הוא הפסולת של קו ימין, של אברהם, עשו הוא הפסולת של קו שמאל [לקו האמצע אין פסולת. זהו הקו של יעקב, עליו נאמר כי "מיטתו שלמה"], ועם זאת קיים הבדל עצמי ביניהם. עיקר ההבדל בין עשו לישמעאל הוא, שישמעאל נולד מאשה אחרת, מהגר, ואילו עשו ויעקב נולדו מאותה אשה. מהותם של חיי עשו הם בירור, בשני שלבים: הבירור הראשון נעשה בבטן, כאשר ליצחק יש רק אשה אחת – רבקה אמנו – המתעברת בשנים, ואזי מתברר ועולה החלק הטוב ואילו החלק הרע נופל. לפיכך, מתבשר אברהם עוד לפני כן "כי ביצחק יקרא לך זרע" – ביצחק ולא כל יצחק". עשו אינו גוי, אלא "יהודי מומר", ולכן הבירור הבא שלו נעשה רק לאחר מותו. הבירור הוא בין ראשו היהודי לגופו הגוי, והוא נעשה כאשר חושים בן דן חתך את ראשו, שהתגלגל "בחיקו של יצחק", בעוד הגוף נשאר גוי. יצחק נמשך ועולה כלפי מעלה, בעוד עשו נושר ממנו. זרע יצחק הוא "זרע קדש", אלא שהוא צריך בירור^[32], ומשיכת יצחק לעשו באה מתוך מטרה להקים אותו.

לעומת זאת, ישמעאל יוצא מאברהם בדרך של הנקה. אברהם מניק לו וממשיך אותו. הוא מוליד אותו מאשה אחרת לגמרי. כאן הנעשה הבירור בתוך אברהם עצמו, עוד לפני הזרעתו. כבר כאשר נמסר זרעו אל הגר, זרע שממנו יצא ישמעאל, היה אותו זרע חלק הפסול שלו עצמו, חלק שיש בו משיכה אל הקליפות. ישמעאל אינו יהודי, אלא עבד. קיימים לגביו בירורים

אחרים [כמו שיש לגבי ז' עממין], אבל לא בין היותו יהודי לבין גוי.

[1] כתר שם טוב אות כח.

[2] לאברהם אבינו, "האדם הגדול בענקים", נאמר "והיה ברכה". הברכה הראשונה של הקב"ה בתורה היא ברכת הגדילה – "פרו ורבו".

[3] על פי ספר יצירה החוש של חודש סיון הוא חוש ההלוך, החוש להתקדם תמיד, והאות שלו היא האות ז. הרבה פעמים בלשון חז"ל האות ז לבדה היא קצור המלה זה [לדוגמה: המלה זָכַר נדרשת זָה פָּר, כפי שפֶּסַח נדרש פָּה סַח]. על משה רבינו נאמר שהתנבא ב"זה הדבר", כיוון שמהות התורה כולה היא חוש ההלוך, ההתקדמות התמידית, ועל הילוך זה להיות סמוי מן העין.

[4] בדברי הבעל שם טוב במקורם מכונה שלב זה יציאה מן הארציות – "לך לך מארצך".

[5] ובדברי הבעל שם טוב היא מכונה שלב הבדלת הילדות יציאה מהמולדת – "וממולדתך". מולדת היינו הרגש הטבעי שירש אברהם מתרח אביו, שמעבר להרגלים שהטביע בו.

[6] שלב זה מקביל בהוראה לאברהם אבינו לעזוב את "בית אביך", והכוונה היא להשפעה המקיפה של אביו. "מולדתך" היינו התכונות שהאב מחדיר בבנו, אבל "בית אביך" פירושו השכל ותפיסת העולם. כאן מוגדר האב על פי מקום המגורים, חרן, וזאת על פי תיאור מיתתו – "וימת תרח בחרן". על צדיקים נאמר כי מותם מהווה סיכום לחייהם כולם, ולפיכך חרן מבטא את תמצית חיי תרח. על חרן נדרש כי הוא "חרון אף של מקום בעולם", והוראת היציאה ממנו היא המתקתו של חרון האף.

[7] הקבלת שלשת המצבים ל"הכנעה, הבדלה, המתקה" מתאימה להסבר בחסידות חב"ד לסוד 'מעבר יבק' בקבלה. יבק ראשי תבות יחוד, ברכה, קדושה, ועל פי הסבר החסידות הוא מכוון מלמטה למעלה: "יחוד" היינו 'יחוד המעשה', בטוי המובא בספר חובת הלבבות ואף שמו של אחד משעריו, וכוונתו שהאדם מסור במעשיו למטרה אחת תוך דבקות במטרה, אך ורק לשם שמים. ברמת המעשה יכולה דבקות זו להתגלות גם בתודעת עיבור, ללא רגש או שכל. על אף שיחוד הוא מדרגה גבוהה מאד, כאן הוא שייך לתקון המדרגה הנמוכה ביותר – פרצוף נה"י. "ברכה" היינו התברכות והתרבות, והיא שייכת אל התפעלות הלב. הלב מתמלא ומתברך מן השכל – "מלא ברכת הוי". ועל כך נאמר הפסוק "ובדעת חדרים ימלאו", וחזר ראשי תבות חסד דין רחמים, כללות פרצוף חג"ת. "קדושה" היינו אור השכל עצמו, שהוא אור מובדל מהלב, כללות פרצוף חב"ד. מעבר לשון עיבור, ולפיכך מתאים שסוד זה יוסבר מלמטה למעלה, מהעיבור אל היניקה והגדלות.

[8] לכן יש מצוה לשרש אותה כמה שיותר.

[9] מדת ה"צדיק יסוד עולם", עליו נאמר בהשפעתו "ברכות לראש צדיק".

[10] מדה זו מכוונת בתחלת ספר התניא (פרק א) כנגד יסוד הרוח של הנפש הבהמית.

[11] כתר שם טוב בכ"ד. ראה כוונת המקוה בתחלתו.

[12] אגרת הקדש טו.

[13] את הפסוק אנו אומרים בפסוקי דזמרה, שבסולם התפלה משתייכת לעולם היצירה, והדגש בו הוא על המלה "לך". כלומר, לך ה' מגיעה הגדולה, לא לי. דוקא במנטאליות של מדות יש הוא אמינא קדומה שאותה גדולה מגיעה לי, שלאחר התבוננות מגיעים להבנה שהגדולה שייכת רק לה'.

[\[14\]](#) מדת התפארת ממוקמת באילן הספירות במרכז קו האמצע, והיא מדתו של יעקב אבינו, שאמר על עצמו "קטנתי מכל החסדים ומכל האמת". מתוך הכרתו את חסדי ה' עליו הוא נעשה קטן יותר ויותר, ובכך מכניע לגמרי את התפארותו האישית. שמו 'ישראל' מתאר את מצב הגדלות שלו, אבל 'יעקב' הוא כינויו במצב של קטנות, ובתור כזה עבודתו היא תקון מדתו העיקרית – מדת התפארת.

[\[15\]](#) לאדם המזהה בעצמו תודעת יניקה יומלץ להרבות בלימוד הלכה פסוקה מתוך השולחן ערוך.

[\[16\]](#) מוסבר בחסידות, כי כוונת מאמר חז"ל "אין משיח בא אלא בהיסח הדעת" אינו להיסח הדעת מהמשיח, אלא היסח הדעת מכל שאר הדברים שיש בעולם שאינם המשיח. כביכול, אין לאדם שום דבר בראשו מלבד המשיח. פרוש זה הפוך בדיוק מן הפירוש המקובל.

[\[17\]](#) אחד מכנויי ספירת הבינה הוא עולם הבא. לפיכך, גלוי העונג הנעלם בבינה הוא גלוי של העתיד לבוא.

[\[18\]](#) הבחנה זו, שככל שנמצאת העבודה בצד שמאלי יותר כך יש בה יותר עבודה מלמטה, נלמדת מבנית קירות המשכן. את קרשי המשכן חיברו שני בריחים מלמעלה, שני בריחים מלמטה ובריח תיכון באמצע "מבריח מן הקצה אל הקצה". מובא בספר הזהר, שהקרשים הם בדוגמת אדם השוכב על צדו השמאלי, כאשר שני הבריחים העליונים הם דוגמת ידו ורגלו הימניים, שני הבריחים התחתונים דוגמת ידו ורגלו השמאליים, ואילו הבריח התיכון הוא בדוגמת גופו, ללא חלוקה לשנים (בלשון ספר הזהר: "גופא ובריתא חשבינן חד"). מכאן אנו לומדים שצד שמאל קשור עם צד המטה, ואילו צד ימין קשור עם צד המעלה. על כך דורשים חז"ל, 'שה' פשט יד ימינו ונטה שמים ופשט יד שמאלו ויסד ארץ שנאמר: 'אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים'.

[19] כך גם מוסבר סוד ההליכה, הפותחת בשמאל, על פי הפסוק "הלך בתם ילך בטח" – תמימות ולאחריה בטחון. הליכה מתחילה מרגל שמאל וממשיכה ברגל ימין.

[20] תוספת זו לא התבארה בכתבי החסידות שעסקו בדברי הבעל שם טוב.

[21] בת עין פרשת שלח.

[22] ובפרט: "ועבד" כנגד עבודת ההכנעה שבהוד, "הלוי" כנגד עבודת ההבדלה שבגבורה, "הוא" כנגד עבודת ההמתקה שבבינה.

[23] שבת היא "מעין עולם הבא", ועל תפלת שבת נאמר כי היא עיקר ענג שבת – מתוך התבוננות כל כך גדולה מגלים בה עולם הבא.

[24] מובא בקבלה, ובמיוחד מוסבר באריכות על ידי הרמ"ז בפירושו לספר אוצרות חיים, ששלשת העולמות עקודים נקודים וברודים מכוונים כנגד שלשת האבות אברהם, יצחק ויעקב, וממילא גם כנגד מדות הלב חסד, גבורה ותפארת.

[25] מובא בכל ספרי המקובלים הרמז: **תורה** עולה **רצוא ושוב**. על יעקב אבינו, עמוד התורה וספירת התפארת שבאמצע, נאמר כי "מיטתו שלמה", כדלקמן.

[26] דעת היא פנימיות התפארת.

[27] תורה היא בחינת זוג. בקבלה מוסבר, שעיקר הזווגים – כמו זווג נשיקין – נעשים על ידי למוד התורה, ולכן תורה לשון הריון. היא מסוגלת להכניס להריון, אפילו יותר מאשר חסד.

[28] יש על כך מאמר ארוך מר' הלל.

[29] ראה בביאור שבסיום המאמר.

[30] בהמשך המאמר יעסוק בה ר' הלל בהרחבה.

[31] כך עולה גם בהמשך קו שמאל: "הבדלה שבהבדלה" היא ספירת הגבורה ו"המתקה שבהמתקה" היא בספירת הבינה.

[32] מובא בספרים, שרוב הגרים באים מעשו, על אף שלכאורה הוא יותר גרוע ויותר מעיק לישראל בכל הדורות מאשר ישמעאל [למעט היום, בארץ בסוף הגלות]. היא הנותנת, הצרות שעשו עושה הן הסימן לכך שיש בו ניצוצות שצריכים להתברר ממנו, ומניצוצות אלו באים הגרים.